1. Hogyan tekintsünk a Bibliára?

Legelőször is le kell számolnunk a keresztény egyházak néhány korábbi vélekedésével/meggyőződésével, tanításával:

- Bibliánk nem ad minden múltbeli, jelenkori és jövőbeni kérdésünkre választ. Bár természetesen okos dolog, ha itt is, sőt elsősorban itt próbáljuk keresni.
- Nagyon viszonylagossá kell tenni a Biblia sugalmazottságát. Volt idő, amikor úgy képzelték (és tanították!), hogy minden betűjét a Szentlélek súgta.[1] Ma már eléggé nyilvánvaló, hogy sem a betűk, sem a szavak, sem a mondatok nem sugalmazottak.
  Sajnos nem a mennyei csőpostán érkezett hibátlan tartalommal, isteni megfogalmazással (amit persze meg sem érthetnénk).

Tudomásul kell vennünk, hogy mind az Ószövetség, mind az Újszövetség mondatait velünk nagyjából azonos értelmi képességű, istenkapcsolatát és istenkeresését illetően is hozzánk hasonló személyek írták. Amikor ezek a szövegek keletkeztek, egyáltalán nem gondolhatták, hogy ők akkor éppen szent könyvet alkotnak, csupán a velük vagy a szemük előtt történt eseményeket leírták, mégpedig az aktuális helyzet által is meghatározott módon; ahogy céljuknak legjobban megfelelt: az Isten nagyságára, szeretetére minél jobban rámutatni, a benne való bizalmat növelni; felmerülő problémáikban eligazítást találni.

S ha ezt a tényt esetleg nehéz elfogadni, gondoljunk pl. Pál testvérünk átkaira, amiket Jézus tanítványaira szórt (Gal 1,7-9). Azok semmiképpen sem isteni sugallatra íródtak, hanem érthető emberi indulatokból fakadtak. És a szerző arra gondolhatott legkevésbé, hogy ezek a mondatok „szentírássá” válnak; erről ő már nem tehetett.

Tudjuk, hogy a tanítványok – és Pál – mennyire igyekeztek (különösen is a Máté-evangélium szerzői) Jézus művét az Ószövetség hitelével alátámasztani. Mert a korabeli zsidóknak az Ószövetség (nekik ez volt a Biblia), és különösen a Tóra abszolút tekintélyt képviselt. No de gondoljuk meg, hogy az Ószövetség lapjainak 95%-án egy zsidóknak kedvező, másokat kiirtó, kegyetlen Úr jelenik meg Istenként (Istenkép-füzetek 1-9.)! Hihetünk ilyen Istenben? Ha nem, akkor már nem is nehéz elutasítanunk azt a vélekedést, hogy az Ószövetség Isten sugallta örök igazságok gyűjteménye. Hanem gyarló és tévedékeny emberek beszámolói vagy elképzelései (pl. teremtés, vízözön).

[1] „A református egyház egy 1675-ben kelt rendelkezése (Formula Consensus Helvetca) nemcsak a szó szerinti, hanem a betű szerinti sugalmazás tanának börtönbüntetés vagy számkivetés terhe melletti hirdetését követelte meg.” (Gecse Gusztáv: Bibliai történetek. Kossuth Könyvkiadó, 1981. 11.)

Csak néhány megállapítás, amelyek a fönti állításokat megerősítik:

> *„Nem a Genesis I. fejezetének hét napja magyarázza az időszámítás hetét, hanem éppen fordítva: a hét akkor kerül a »teremtés«-történetbe, amikor a naptár már ismeri.”*[2]
> Vagyis: a teremtéstörténetet akkor alakították át, tagolták hét napra, amikor (később) már ismert volt a naptári hét fogalma.
>
> *„A Biblia és az ókori kelet viszonya szempontjából az a lényeg, hogy az ékírásos leletek nem »igazolták« a Biblia vízözön-elbeszélését, mint még G. Smith vélte, hanem ellenkezőleg, »fikció«-vá, költészetté minősítették.”*[3]
> *„A bibliai vízözön-elbeszélés például a Gilgames-eposz egyik részletének az irodalmi átdolgozása.”*[4]
>
> *„A József-történet nem tarthat igényt a történelmi hitelességre: novella, s nem történetírás… A novella egyik legismertebb eleme az ún. Potifárné-motívum (vö. Gen. 39:7 skk.). A világirodalom roppant sok művében találkozunk vele. Homérosz Bellerophontész-történetében (Iliász VI. ének), Euripidész Hippolitosz-tragédiájában s ennek számos európai feldolgozásában (pl. Racine: »Phèdre«), de kevésbé ismert antik mítoszokban is… A Genezis Potifárné-jelenete (és lényegében az egész József-történet) mögött tehát nem történelmet, hanem irodalmi forrást kell keresnünk.”*[5]

S ha így tekintünk e könyvekre, biztosan nem keresünk tudományos választ arra, pl. hol lehetett az éden, mit jelenthetett – az emberek szaporodásával – a Föld betöltése, milyen csillag vezette a pásztorokat Betlehembe.

És hogy egyébként mennyire alaptalan volt az az igyekezet, amely az Újszövetségnek az Ószövetséggel történő igazolására törekedett, álljon itt néhány mondat:

> *„Józanul szemlélve a dolgot, semmi sincs megírva »Jézusról« az Ószövetségben, de szinte tetszés szerint lehet belőle bármit egy elképzelt messiásra vonatkoztatni, s az evangélisták – és más újszövetségi szerzők – meg is tették, »jó kedvvel, bőséggel«.*
> *Csak egy kis csokor az állítólag Jézusról szóló »jövendölésekből«:*
> *2Móz 12,46c; 21,32; Iz 53,1-12; Zak 12,10b; Zsolt 22,8-9.16.19; 34 [33],21; 41 [40],10.*

---

[2] Komoróczy Géza dr.: A Biblia természetismerete és világképe. In: A Biblia világa. MRT-Minerva. Bp., 1972. 194-5.
[3] Komoróczy Géza dr.: A Biblia és az ókori kelet. In: A Biblia világa. MRT-Minerva. Bp., 1972. 78.
[4] Gecse Gusztáv: Bibliai történetek. Kossuth Könyvkiadó. 1981. 50.
[5] Komoróczy: A Biblia és az ókori kelet. In: A Biblia v. i. m. 97.

Hogy aztán Mk 1,2-3 egy Malakiás-idézetet (3,1) tévesen Izajásnak tulajdonít, vagy Mt 27,9-10 egy Zakariás-szöveget (11,12-13) összemos egy Jeremiás-szöveggel (32,6-11)?
Nagyobb baj, hogy ha egy prófétai szó nem fedi pontosan Jézus életének valamely eseményét,

- *akkor az Írást hozzáigazítják az élethez (például 2Móz 3,6-ot Mt 22,31-32-ben, Iz 8,23-9,1-et Mt 4,15-16-ban, Iz 49,8-at 2Kor 6,1-2-ben),*
- *vagy kitalálnak egy igehelyet (mint Jn 7,38-ban vagy Jak 4,5-ben),*
- *vagy azt mondják, hogy azok a próféták, akik a keresztényeknek szánt kegyelemről jövendöltek, tulajdonképpen nem is értették helyesen saját szavaik valódi értelmét, azt csak az Újszövetség szerzői tárták fel a maguk krisztológiai értelmezésével (1Pét 1,10-12)…"*[6]
  (A tagolást a jobb áttekinthetőség érdekében változtattam. – NGy)

Még egy konkrétum: Az Ef 4,8 a 67Zsolt 19-et idézi, de elképesztően szabadon: „Az Apostol (a) tanításának megfelelően módosította a zsoltárverset."[7] A döbbenetesen megengedő magyarázó tulajdonképpen elfogadja a hamisítást, a forrásszöveggel való visszaélést.

„Az irodalmi műfaj és történetiség kérdését problematikus formában a formatörténeti iskola vetette fel. Ennek az irányzatnak legjellegzetesebb képviselője R. Bultmann[8]*.* ***Az ő megfogalmazása szerint az evangéliumok az ősegyház hitét tükrözik, és belőlük a názáreti Jézusról teljes bizonyossággal csak annyit tudunk, hogy valóságosan élő személy volt.*** *Amit az evangéliumok Jézusról közölnek, azt – úgymond – az ősegyház hitének fényében írják le: az ősegyház hitét és keresztény életét vetítik vissza Jézus személyére. Ennek következtében* ***az evangéliumokban nem tudjuk szétválasztani, melyek a valóságosan megtörtént események, és melyek csupán az ősegyház hitéből fakadó elemek.****"*[9] (Kiemelés tőlem.)

„A katolikus szentírástudomány elfogadhatónak tartja azt a felismerést, hogy az evangéliumok nem sorolhatók a modern értelemben vett történetírás műfajába. Az evangéliumok szerzőiknek teológiai szempontjait és meglátásait tükrözik, és így adják vissza az eseményeket. ***Az elmondott történetek kiválogatását és megfogalmazását az Egyház hite és igehirdető tevékenységének igénye szabta meg.****"*[10] (Kiemelés tőlem.)

A történelmi idők során egyre nőtt a zsidóság önazonosságát igazoló és a Jézus-jelenséget taglaló írások száma. Ezek értelemszerűen részben különböző

[6] Gromon András: Jézus evangéliuma Lukács tolmácsolásában. Elpídia Kiadó, Bp., 2007. 348-9.
[7] Újszövetségi Szentírás (Békés-Dalos). Róma. 1971. 456.
[8] Rudolf Bultmann: német evangélikus teológus (1884-1976). E szaktudománynak 20. századi óriása.
[9] Liptay György – Rózsa Huba: Krisztus Jézus született. Szt. I. Társ. Bp., 1978. 17.
[10] Liptay – Rózsa: i. m. 18.

tartalmúak, eltérő színvonalúak voltak. Többszáz év telt el, míg ezekben eleink (többszöri kompromisszumkereséssel) valamelyes rendet tudtak tenni.

A héber kánon (az Ószövetség könyveinek jegyzéke) az i. e. 1. század végén lett rögzítve.
Az újszövetségi kánon i. sz. 397-ben.
Ezek folyamatában a kánonba való fölvételnek az írás ismertsége, az akkori felfogással való egyezése és a (vélt) szerző tekintélye voltak a fő szempontok.
Ez utóbbi szempont lehetett végül a döntő a Jelenések könyvének utolsóként történő felvételekor. Ugyanis a tartalma alapján joggal merültek föl kételyek, érdemes-e a legrangosabbak sorába emelni, de a vélt szerző (János apostol) tekintélye – mint szempont – győzött.

Végül – mintegy összegzésként – álljon itt egy tudós szaktekintély véleménye:

> *„A Bibliát – az Ó- és Újszövetséget egyaránt – a kritikai szellemű tudományos kutatás megfosztotta isteni eredetének, isteni sugalmazottságának egykori hamis dicsfényétől. Emberi alkotásként áll immár előttünk: emberek választották ki és gyűjtötték egybe könyvecskéit, és egykor élt emberek gondolatai, történeti emlékei, vágyai és reményei, a világról, önmagukról, az emberiség helyzetéről alkotott elképzelései szólnak hozzánk lapjairól. Nagyságát és jelentőségét igazán akkor foghatjuk fel, ha így látjuk: emberi dokumentumként, együtt és egy szinten a távoli múlt többi nagy és emelkedett szellemű alkotásával.”*[11]

Megjegyzés: Amikor az evangéliumok szerzőiként egy nevet említek (pl. Márk), akkor azt úgy értem, hogy az ő neve alatt ismertté vált evangéliumról beszélek; tudva azt, hogy valószínűleg nem ő a szerző, sőt bizonyára – esetleg különböző időkben tevékeny – több szerzőre, szerkesztőre kell gondolnunk.

2023. január

[11] Hahn István dr.: Bibliakritika és kritikai bibliatudomány. In: A Biblia v. i. m. 308-9.